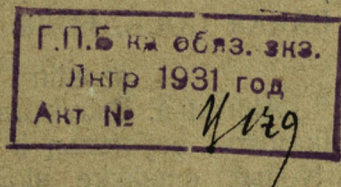

H33-9

Алт.

2-483

**MAL-AŞ XOZJAJSTVONЪN
ӨMӨЛІК ІШТІН ҚОZOK
USTAVЪ**

SSR Sojuzыnda қurttagan канса uk албатыга
бісік вазыр сағарар төс қери-Tsentrizdat

Москва

★

1931 қыл.

Mal-aş xozjajstvonьң өмөлик iştiң çozok ustavь.

Bu ustavь karьnca çazap alğanь Kol'xostordьң tös vaşkaruzь çaradьp alğan. S.S.R. Sojustьң çer vaşkarar komisarijadь өмөlikke kelizer degen. S.S.R. Sojustьң Alvatьньң komisarlarдьң sovedile, S.S.R. Sojustьң Sovetter vaşkarar tös komittetiң prizidiumь çөptөdi

I. BARAR ÇOLЬ, EDER KEREĞI

1. ..... өзөktiң .....

Ajmakтьн. Batraktarь, çoktularь, ortoçatkaadağь - vojlogьньң kuynile mal-aş xozjajstvonьң өмөlikke virigip çadьlar, kancala iş etkedij maşьnalarьla onоң өskө mal-aş izine kerektu çepselderile, kancala var kycile çaan өмөliktu çurt tözөрге virigip çadrьs. Ol iş azьra kulak-vajlardь, kancala kiziniң aktu kycin çijtenderdi, aktu kycile çatkandardьң өştylerin cip-cьn

карына çеңир вазыр саларга, база çетпес тутпас ырабъсты каранујуга çурgenisti çok edip alalarна, iş kerekte kijninde sendop kalgan ogooş casьнь aldьnan çurttu hozjajstvolardьn ordьna — kirilte - doxodь elbek çaan işty өmөlyk hozjajstvo төzөөp bydyrerine birigip çadrьs.

II. ÇERDİN AAJЬ.

2. Өmөlikke birikken clenderdin başka-başka uyuуly çerleri өmөlik volgon soon-do, ol uyuуlyeri çogolьp çat, bastra iş eder çerleri çanьs volьp birigip oncoзь çanьs aaj өmө iştelip çat.

Bastra iş etkedij çerlerdi biriktirer tuшта өmөlikte turgan clenin kolьna bir kicinek çer artьsьp salar ucurь var, çurt turgan çerdin çuugьnan (maala aş salarьna-ba agaş өskyrerine-be). Kerek volgon tuzьnda ol çurtьn çuugьnda artьsьp salgan çerdi, өmөliktin provlenijanьn turguskanьn bastra өmөliktin clenderdin çuunь çөptөгөн soondo ol çerdi (astadьp çat emeze көptөdip çat).

3. Əməliğin çanıb tuduş eelenip iştep turgan çeri kacanda astap çadar ucırb çok. Əməlikten cıgırb çatkan clenderine, əməlik ortodo çerden çer verer ucırb çok. Əməlikten cıgırb bargan clenge kajdala boş gosudarstvonyı çerinen verer ucırlu.

III. KANDYLA İŞ BUDYRER MAŞYNA-ÇEPSELDİN AAJY

4. Əməlikke mundıj neme biriktirer. İş etkedij vastra çylkь maldь, kolnda turgan vastra nele maşyna-çepselderdi. Astam-tuza çettirgedij vastra maldь (saduuga çarar maldь, çakşь uktu maldardь, sytty ujlardь onon-do əkəzin). Kolnda var vastyra yren aştь. biriktirgen maldь azrarga ələ kursagı. Əməlik xozjajstvony çakşь kəndyktrip işteerine kerek volgotutkan artkь turalardь, almarlarь, kazaandar-dь teermenderdi, zovodtordь.

Əməlik clenderinin çatkan ajl turaların biriktirer ucırb çok.

Kandylla iş etkedij maşyna-çepselderdi biriktirer tuzьnda, əməliğin clenderine çurttyı çanında çerlerde maala aş iştep

алагына) kerekту ook çepcelderdi kолына артырып салар kerek.

Өмөликке бириктирген иш еткеди малдан, өмөликтин провlenиязы көрүп үмөликтин клен улустарына көр эмес мал аңлар сыгарып берип çat, өмөликтин клендери воjлогыныц бир кичинец izin иштеп алыр çурзин деп.

Бир саар уjлу өрөкөнцнц уjи өмөликтин малына бириктирбес учурлу. Көр саар уjлу өрөкөнцнц ваза бир саар уjды kолына артырып алар өскөзин бириктирер учурлу. Çакшып укту аjгыларды, викаларды сөс çок бириктирер учурлу. Ол бириктирген сытты саар уjлардан килте-доходьла астамь çаан өмөлик хозжайство төзөр вудырип турар.

Оок малды — койды, еккени цокконь — бириктирип турган ол çерде волор — казы çерде ол оок малды өнөтjн өскүрип садууга çарадыр турган волзо, ондыда волзо өмөликтин воjлогыныц çөптөгөниле өмөлик кленинц kолына артырып азраар турар учурь бар. Оок малды садуга çарадарга өскүрвей турган çер вололо, çыкле воjыныц керегени азраар турган волзо олорды бириктирбес учур-

lu, Əməliktin clenderinin kolında azragan kuş (takaa, suukuş, kas onon-do əskəzi) biriktirves ucurlu.

Ol ook maldardь əməlik clendirinin kolına artırsьp salganьna koştoј kol'xostor saduuga çaragadьj ook mal azraap çaan xozjajstvo təzəər ucurь var.

Кьранан аш ськрај өлөн kursagь çok volьp çaman çьldan kokuulanagьna straxovka bodoldu əməlikte aştьn baza maldьn kursagьna fond edip təzəp turat.

IV. ƏMƏLİKTİN BYDYRER KEREGI

Əməliktin kədrə clenderi-le provlenijazь mundьj neme bydyrer ucurlu volьpçat

a) Salar kьra azьn elbede kəp işteer, аш salar çerdi əməliktin kolında turgan bastra çerdi tegin çattrьspaj işteer, onon əskə kandьjla taştalьp iştebegen çerlerdi aruttap çazap iştep turar, baza xozjajstvolardьn ortodo çerdi çazap kezip ylezip alar. (çer kezyu).

в). Bastra turgan iş etkedij maşьnalar-dь — çepselderdi əmə izine oncozьn işte-der kerek, onco attardь, traktərlardь ma-

şnalardъ, yren aşь, onon-do  sk  iř etkedij  epslderdi iřteder kerek. Bojъnъn akcala emeze  duřke algan akcala  m likke traktorlar mařnalalar sadъr alъr turar, onъ azьra k r mařьnalı  aъь texnikalı xozjajstvo vologъna kiceenip turar.

v) Bastra viriktirgen maldъda, kazъ kerek mařьnanъ —  epseldide severler tudъnъr turar ucurlu, kandъjda volzo  m liktin azraagan malъ-da, iřtegen izi-de aldъnan  urttu  atkan xozjajstvolarъnan  ndy syrly k ryngedij volъn.

g) Kъra tartъr ař iřteer  erlerdi,  l n-do eder  erlerdi arular  azar turarъn kiceer. Agronomnъn yuredy aajncsa ařьn tyzumin  nzyderine kiceer turar.

d) Saduuga  aragadъj mal, kuř azraap k ndyktre keregende, nele iřti mal azraarъna yrengen agronomnъn yuredy aajncsa baza mal emdep turar emcinin yuredy aajncsa iř iřteer turar kerek.

e) Mal-ař xozjajstvo izinen  ařka iřterdi  eri  urttъn aajьna keliřte iřteer vazar turar kerek, onon  sk  ook tek uzanar us iřti iřteer vazar turar kerek.

z) Çon izine kerektu-ва kol'xostъn icinde turgan ucerezdenijalarga kerektu-ва turalar etse, kazaan culan etse oncozъn  m lik-tin kycile, vastra  m likke volzъn dep eder kerek.

z)  m liktin clenderin vlcikke, politika uyredip, uyredydi politikanъ vilerine tam agъ  r l p vilip uyirinip turzъn.

i)  m liktin clenderinin  adar  adъzъn ondoorgo  akъъ edip alagъna kiceer kerek ancadala yj ulusstardъn ook valdardъn  adazъn kiceer ondoor kerek.

V. CLEDERDIN UCURЪ

6)  m liktin clenine  aпъ  r k  kozъp alagъn  m liktin provlenijazъ k rup  at, onъn kijninde ol ulustъn suragъn vastra  m ljktin  uunъnda   rt p  at.  m liktin  uunъnda  m liktin clenderinen tъstъnda iŖter turgan iŖmikciler ol  uunga kelbeze-de ol kerekti tavъzъp   vin cъgarar ucurъ var.

7.  m liktin cleni volъp turar kizi—onco aktu kol kycile  atkandar, 16  aŖka  et-kender.

Өмөликке çуутпас кизилер — кулак-вајлар, çон ортодо ун çок волгондор. Ун çок волгон вала билзинең өмөликке козоор болзо мундѣ улустардѣ козоор учурѣ бар: Совет бақаруга бар војьн беринип койгон онын учун иштеп турган болзо — кѣзыл партизандар, красноармейстарар, кѣзыл flottын сержыleri, çатъъ çаап-да кичинек-да камандирлар) çурт ортодо баалдар уyreder катсылар олог војьннын биле улустарына çукци вољьр турган болзо.

Өмөликке казылардан озо војьннын колында турган малын өлтрип короткон улустар, вазакajsыла иш еtkedij маşьналардѣ-çерсelderди çogoltкон улустар, кѣрага салар урен азын урег satкан улустар, ондѣ улустардѣ өмөликке коşpos.

VI ӨМӨЛИКТІН АҚСА ÇӨӨЗӨЗІ

8. Өмөликке clen вољьр kirip турган кизи vstupil'nyj vzos akca salar ucurlu, Ol clenin vastra өмөликке бириктиргенде, бириктирбей колында-да туруп kalган çөөзөнин akcaa водор алала solkoj вазьна 2 protsentten ala 10 protsentka çetre салылар.

Ol vodol'na kozylbas çөөө aяълып иинде казан аягь оноң-до өско ook тек неме.

Kezeginde өмөликке козылып турган улустың војлогының иштеп тапкан çал аксадаң ваška неме çок volzo (аграномдар, školdың катсыларь, çer kezyceler, өмөлик турган çурттың учрездениялардың оргонизациялардың иши улустардың) взнос аксазып провения керуип тургусур çат, кандыда volzo çылга иштеп тапкан кирилтезиниң 10 протсент ашпас учурлу.

Өмөликке козылып турган батрактарга vstpitel'nyj взнос аксаы 5 солкојдоң өрө тургусар учурь çок.

Tuduşla өмөликтин (kol'xostың) тыштында иштеп турган ишмекчилердин уставта ајдылган-вар çөөзизиниң 2 протхенттан өрө 10 протсентка çетре алар деп, оо узерини çыл аяландыра иштеп тапкан çал аксазынаң 3 протсинтты өмөликке берер учурлу.

аçaару: Өмөликте турган кленинен, ишмекчилердин иштеп тапкан çал аксадаң өрө ајдалган алар деген аксага узерини өмөлик бир-де аксаа некеер учурь çок.

Kol'xostordьn təş başkarudьn turguskan eezizile başkaranьr Өmөliktiң provlinijazь vstupil'nyj vzos akcaьn iөлөөr sakьltazьn turgusьr җat. Өmөlikke kirgen vstupil'nyj vzos akcazь Өmөliktiң ylebes җөөzine kozььr җat.

9. Clenderdiң Өmөlikke biriktirgen җөөziniң (iş išteer attardan, saduuga җaradarga azragan maldan, nele maşьna-җepslden, tutkan artьk turalardan, almarlardan, kazaandardan) $\frac{1}{4}$ ylyunen өrө $\frac{1}{2}$ ylyyge җetre Өmөliktiң ylebes җөөzөzine kozььr җat. Kөp ylyydi ajьrьr alatanь cala җөөzөzi arььlu өrөkөлөrdө ajьrьr җat. Artkan җөөzөzi Өmөliktiң clenderin n paevoj vnozьь volьr turar.

10. Өmөlikten cьgьr җatkan clenge provlenija kandьjda berer nemezini ajьrьr cottop vurip җat—paj akcaдь ištegen җal akcazьn, alar ylyyzin (ylebes җөөzөdөң başkazьn). җerdi Өmөliktiң ištep җatkan җerineң tьştьnan berer ucurlu. Andьjda volzool clenge berer nemezini ezelegen ezeltely җьldьn ucьnda otcot volgondo berer ucurlu.

11. Otsetnъj ыldъn ucъnda  m likte kanca kiritte volgon, onon elden ozo  m liktin urt icinde kandъj cъgm volgon oo ajrъp onъ v kt p at. Onon kijninde ike kyci etpesterdin azialъna cъkkan cъgmдъ ajrъp at. Onon kijninde deze ylepes  ez ge ajrъp salar.  m liktin vojlorъnъn ortodo kajzъla kerekke (yleves  ez ge (fondko) 10 protsenttan  r  30 protsentka etre,  m lik ortodo kandъjla kerekterge 5 protsentten  r  15 protsentk etre) onon kijninde itegen ulustardъn kycin t l  r.

VII. ITEGEN IZIN AAJLAP BATAP T Z P BAKARAP ALARЪ, ITEGEN ITIN KUCIN T L  R AAJЪ

12.  m lik ortodo vastra iti itep vud reri clenderdin vojlorъnъn kycile volor, vastra clenderdin uunъ  pt p torguskan eezizile (pravilo) volor.  m liktin nele iteder izine alga aldap iteder ulustarъ-i vatagadъj yurenge ulustar volor (agronomdar, inzenerler, texnikter).

Turartъna  steer kizi aldap alar ucurъ mundъj:  m liktin icinde kandъj tyrgen

iş bololo, onь kədre Өmөliktiң clenderi iştep turala onda-da çok kyçi çetpej cida-baj turgan bolzo.

Oo yzeri kandьj çañь çurt, tura, kazaan onoң-do Өskө neme tözөp tudarga us ulustar çaldap alar ucuryь bar,

13. Өmөliktiң icinde nele izin iştederge, Өmөliktiң provlenijazь ylestrip çat, Өmөlik icinde çөptөp turguskan eezizile. Birde Өmөliktiң cleni oo bergen işteң çana vazьp mojnoor ucuryь çok.

14. Өmөlik clenderiniң kajzьla iştep vudyrer işti işterine turguskan kemçyy bar volor kerek. Ol işti iştep vudyrerine kanca kreezi Өөjde iştelgin, çakşь çaman iştelgenin, çazap çottop альp çat, onoң Өskө kemçyy aajьnca ol işti padrijattap iştedip çat.

15. Өmөliktiң clenderiniң iştegen kyctin çalyь munajda ucurlu tölөлyp çat: Çьl ortodo iştep turgan iş ucun Өmөlik clenderiniң kursagьna-va Өskө nemege-va iştep algan çaldьң çarьmьп aşpas ucurlu avans akca berer (akcala emeze aş-la). Onoң artkan iştep algan akcazьп kacан otcetньj çьl vozogondo verip çat.

Açaaru: Өмөликтин клени өмөлик тьстьнаң керекке иштеп тапкан чалынаң өмөлик чуртка аягыр берери 3 протсенттең өрө 10 протсентке четре волор учурлу, онојдо аягыр аларь өмөликтин чуипының тургусканыла волор, ол еме-зе кол'хостың бириккениле волор.

Өмөлик војлогының işке кыци четпес клендерине, ајла кенетийин кезекке шыркалапыр аргазь сыкандарга волузын четирер учурлу, ол волусть канайда четтирерин, канса креези берерин провleníя тургусыр çat, ваstra өмөликтин чуипь четтөр çat, андыда волзо ол берген волузь иштеп алыр турган чалынаң тал ортодоң өткыре волвозын.

VIII USTAVTAŇ KYJA BASSA NEKEER-NEKELTE.

17. Өмөликтин ваstra клендери ајдыпыр турулар, уставта nele ајдылган учурдан кыја вaspaska. Ваstra клендердин тургускан чөвинен провleníяның тургускан чөвинен сыкpaska. Провleníяның берген izin çон ортодо канды берген иштерди сeк-север тырген вудыrerине волыр çat.

• Өмөликтин бириктирген nele малына, тудунган кавыңган nele машына- çepselin

kiceevej yrep casьp çyrgender — Өmөlikke өшту воьр кулак-вайлarga volушту воьр çatkanь ol volor.

Өmөlikтин viriktirgen çөөзөni yrep, çurt өrө tartarьна kiceevej çyrgenderdi, ььltaa-гь çогьна işke сьkraandardь, destseplina-нь тоовой yrep turgandardь, Өmөlik icin-de ezelep turguskanьла berer kezedyzi nekeer nekeltezi (kөmөlyp salar, ajдыр salar, işter turgan izineң kezekke ьрадьр salar, ştrap төлөдөр onоң-do өskө). Ol çakka-ruga tyzelbegen өmөlikтин clenderin prov-lenija vastra өmөlikтин çuunьна turgusьр çat, ol clendi өmөlikteң uradarьна tavьзьр çat.

IX. ӨMӨLIKТИŇ KEREGIN BAŞKARARЬ

Өmөlikтин vastra kerekterin өmөlikтин vastra clenderdin çuunь-la provlenija vaş-karьр çat Өmөlikte turgan clenderdin тоозь көр vololo vaşka vaşka çerde çurttap çatkan volzo çanьs çerge oncoзь çuularga kyc воьр turgan volzo ol tuzьnda vastra clenderdin çuun ordьno сьgartьlu ulustardьн (upolnomocennьlardьн) çuunь воьр çat. Ol çuunda keler сьgartьlu ulustardь

kol'xostьn çlenderi vojьnьn çurt turgan (özektə-ba deremnedə-ba) kəstəp tudulьp ol çuunga ijlip çat.

19. Əməliktin bastra clendirinin çuunь-ba (emeze çьgartьlu ulustardьn çuunь-ba) əməliktin eң çaan başkaruzь volьp çat. Ol çuun provlenijala şinzi (revizionnьj) komisiya tudulьp çat. Provlenijanьn şinzi komisiyanьn işteer işitin instruktsijazьn çəptəp çat, baza əməliktin nele işteer izin çadar çadazьn çəptəp turgusьp çat.

Əməliktin bastra clendirinin çuunь-ba (emeze çьgartьlu ulustardьn çuunь-ba) ol tuzьnda çuulьp kerekti şyuzip iştep turar — kacan çuunga turar ulustьn çarьmьzьnaң as emes kelgen volzo. Bastra clendirinin çuunь-ba emeze çьgartьlu ulustardьn çuunь-ba) kerekti tavьzьp çəptəp tuzьnda koldьn kəbizile çəptəp turgusьp turar.

20. Əməliktin provlenijazь bir çьlga tudulьp çat, Əməlik icinde kandьjla kerektərди oncozьn provlenija başkarьp vudyrip çat. Provlenijanьn clenine tudulgan kiziler əməlik icinde işti başkararьna işitin aңьzьla vojlogьnьn ortodo yleştrip çat, ol clender-

gi bergen iştin karuuzьna turar edip turgusьp ol işti vydyrerine oo ne tap verip çat.

Kol'xos vydyyde turguskan eezizile provlenija ömøliktiң icinde nele kerekti cottop aьp turarga scetovodstvo iştep çat.

21. Şinzi (revizionnьj) komisija ömøliktiң nele iştegen izin şinzip көryp çat, ustav çolьnan çaspaj cike iştep turgan-va, iş işteer planь kanajda vydyrip çatkanьn vuucaştar-dь (dogovor), gosudarstvogo beringen sөstørin (objazatel'stvonь) kanajda vydyrip turgan, kassada akcaзьn şinzip көryp çat, kanca var çөzөzin oncoзьn şinzip көryp çat, kandьjla kere (dokument) vicikterin көryp çat. Onьn kijninde çьl ajьndaa iştegen işteң nele kerekterin көrølø tapkan çedikpesterin çetkilderin vastra clenderdiң çuunьna-va (emezeczьgartьlu ulustardьn çuunьna-va) otcot edip ajdьp çat.

X. USTYGI TURGAN KOL'XOSTьN BAŞKARULA TUDUŞ BOLORь.

22. Ömølik clen voьp.....
Ajmakтьn kol'xos sojuzьna kirip çat voьp-

ның кандыј изин кол'хос сојустың көргысип
айдыр бергеніле іштеп व्यдырп çat.

Војлогының изин тыңдырга езеlegen planь
азыра өмөлік ..... кол'хостың бери-
kenile буусаş edip çat, истеп алган изини,
азраган малының артәктуун тутагы буудагы
çok gosudarstvogo kooperativtarga берип
турарга, анайда-ок кол'хостың сојузы, го-
сударствоның, кооперативтың ваşкарулары
өмөлікке неле керекту tudunar—кавынар
маşыналарды onondo өскө çepseldi, ісер
çiјr аş kursaktь, kredittь, агрономның во-
лузын өмөлікке çetterip берип турар.

Инд. №

1434

Главлит А-86723

Зак. 501

Тираж. 7000 экз.

Книжная ф-ка Центриздата Народов СССР. Москва,
Шлюзовая набережная, 10.

13437

Алт.

2-483

Ваазь 2 акса
Цена 2 копейки

Примерный устав
сель-хоз. артели.

На ойратском языке.

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СССР.
Москва, центр, Никольская, 10.